

Besluit

Nederland bood sedert de zestiende eeuw een multiconfessioneel landschap. Nadat de overheid lange tijd de gereformeerde kerk had bevoorrecht, zag zij zich door de Grondwetten van 1814 en 1848 verplicht alle kerken gelijk te berechtigen en ieders godsdienstige begrippen te eerbiedigen. Om daaraan gestalte te geven koos de Nederlandse overheid voor de neutralisering van alle vormen van openbaar onderwijs, zodat daarvan door iedereen ongeacht zijn godsdienstige overtuiging gebruik kon worden gemaakt. Daarom vormde de wetgever in 1876 ook de hervormde theologische faculteit om in een algemeen wetenschappelijk-theologische opleiding. Om deze bruikbaar te houden voor de hervormde kerk stelde hij haar in staat het onderwijs van overheidswege met een eigen kerkelijke opleiding aan te vullen. De *duplex ordo* uit de Hoger Onderwijswet van 1876 was de vrucht van dit 'staatsrechtelijk geknutsel'.

De Duitse idee van de *Einheit von Forschung und Lehre* speelde echter ook een belangrijke rol. Elke faculteit, dus ook de theologische, had een dubbele doelstelling: zij moest enerzijds de ontwikkeling van de wetenschap dienen, anderzijds opleiden voor een beroep. De hervormd-kerkelijke opleiding werd ook ingericht om de theologische faculteit aan deze tweede doelstelling te laten voldoen. De *duplex ordo* was dus ook een poging om de dubbele taak van wetenschappelijk onderzoek en beroepsopleiding, die de theologische faculteit moest vervullen, te verwerkelijken.

In de praktijk werkte de *duplex ordo* vaak als een splijtzwam binnen de theologische faculteit. Slechts een enkeling wist de (vruchtbare) spanning tussen wetenschappelijk onderzoek en beroepsopleiding of – op methodisch niveau geformuleerd – die tussen de godsdienstwetenschappelijke en dogmatische methode in de theologie vol te houden. Meestal sloeg de pendel naar één van beide zijden door. De kerkelijke hoogleraren – en daarin werden zij door vele hoogleraren van staatswege gevolgd – beschouwden de studie van de godsdienstwetenschap als ondergeschikt aan de predikantsopleiding. Voor hen bleef de dogmatiek de kroon van de theologie. Andere staatshoogleraren kozen voor het godsdienstwetenschappelijk onderzoek, maar slaagden er nauwelijks in dat voor de predikantsopleiding vruchtbaar te maken. De *duplex ordo* lokte daardoor telkens weer wetenschapstheoretische en ecclesiologische discussies uit.

Een van de heftigste bestrijders van de *duplex ordo* was A. Kuyper. Volgens hem kon de *simplex ordo*, een op de dogmatiek geconcentreerde theologie, de kloof tussen geloof en wetenschap, tussen opleiding en onderzoek overwinnen en deze in een hogere eenheid vere-